

Milan Pugelj:

Lepota.

Oblačilo se je. V ozračju je ležalo nekaj težkega kakor v vročem poletju, kadar se bliža nevihta, a pravzaprav je bila, dasi topla, vendar že pozna jesen. Potegnila je sapa, pozneje piš, ki je zavijal zdaj od leve na desno, a za sam hip prav v nasprotni smeri z enako silo. Popoldansko solnce je nekako zakrvavelo za oblaki, zarumenelo listje je plesalo pred očmi in se lovilo po deblih, vejah in koreninah, smrečje pa je pričelo bučati. In to bučanje se je čudno skladalo z lajanjem in cviljenjem lovskih psov, ki so se podili po lovišču v jatah za divjačino. Strele lovcev, ki so bili razpostavljeni po posameznih postajankah, je bilo še komaj čuti v splošnem hrumu in šumu.

Mene je bilo minilo že vse veselje do lova, pri mladi grajski gospe pa je bilo ravno narobe. Razvžigala jo je vse večja in večja lovska strast in zlasti kadar se ji je zazdelo, da prihaja lajanje lovskih psov bliže, je naravnost mrzlično oprijemala svojo puško in se obračala vsa vznemirjena v naglici k meni: „Ali so naboji v redu, ali je vse dobro? Stopite nazaj, za deblo, za deblo, gozdar Filip!“

„Vse je v redu!“ — sem ji odgovarjal in ji naglo ustrezal. Odhajal sem nazaj v goščo, kjer sta bila privezana najina konja in gledal od tam s pravim strahom. Graščak me je bil opozoril, naj pazim nanjo, a graščakinja je bila vsa divja in me ni hotela poslušati. Zrak se je bil shladil, piš je postajal hladnejši, ponudil sem ji mantiljo, a ona, stoječa v lahki, skoro prosojni letni obleki, mi jo je vrgla z ogorčenjem nazaj. Opozoril sem jo na nevihto, na dež, na to, da naju lahko nenadna ploha premoči do kože, kar utegne škodovati njenemu zdravju, a zavrnila me je tako osorno, da sem dobil utis, kakor bi bila ona moj ded in jaz otrok, ki mu brbljam neumnosti.

Piš je dobival večjo in večjo moč in iznenada je udarilo tudi na uho bližnje cviljenje psov, ki se je naglo in razločno približevalo. Gospa Helena je v lice zardela, dvignila puško in kmalu tudi ustrelila. Skočil sem k njej, videl velikega jelena, kako je padel, a isti trenotek zopet planil na noge in bežal pred psi, ki so drveli za njim z odprtimi gobci.

„Glejte!“ — je kriknila gospa. „Ali vidite? Krvav je, po hrbtu je krvav! Za njim! —“

Nisem videl ničesar, pa sem zmajal z glavo in menil, da ga bodo izsledili psi. Ali njej je šinila v glavo drugačna misel.

„Na konje!“ — je ukazala, takoj stekla v goščo in čez par hipov je drvela pred menoj za jato psov in za jelenom, ki je kobalil dosti daleč spredaj v ogromnih skokih preko nizkega grmovja in tenkih belih brez globlje in globlje v dolino. Pričela se je divja gonja. Z brda v nižino, iz grape na holm, skozi vejevje, ki je smukalo mimo glav in rok preko temnih gozdnih luž, od koder je škropilo po obleki in obrazu črno blato.

„Ustavite, ustavite, milostiva!“ — sem prosil. „Oddaljujeva se, vse preveč se oddaljujeva!“

„Za menoj, za menoj!“ — je klicala gospa in tepla kobilo s tenko jahaško šibo, da je napol splašena dirjala, kakor bi ne letela z nogami ampak s perotnicami.

Vse nebo so bili zastrli oblaki, od daleč je bučalo zamolklo grmenje in takoj nato so padle prve debele kaplje. Zdelo se je, kakor bi se podila ploha za nami in nam bila v hrbet s poševno letečimi debelimi kapljami. Naliv je postajal hujši in skoro sem čutil, kako polze hladni curki po mojem golem hrbtu in od kolena dol po mečih v čevlje. Gospe spredaj so se bili stisnili svetli lasje ob vratu in sencih, kraji njenega lovskega klobuka so se povесili in spremenili zeleno barvo v črno, bluza se je sprijela rok in života kakor tenka mokra cunjca.

„Obrnite, obrnite, rotim vas!“ — sem ji klical, ali ona ni čula. Tepla je mlado kobilo in strmela dalje na ogromnega jelena ki se je zibal v divjem diru daleč pred nami.

Pričelo je grmeti na vso moč, bliskati se in treskati, kakor bi se bližal sodnji dan. Bliski so križali črno nebo, kakor bi se premetavale po njem zlate palice in bobnenje gromov je udarjalo na uho, kakor bi se žogali nekje blizu nebeški orjaki z gorami in hribi mokre in v nevihti trepetajoče pokrajine.

Od daleč sem zagledal gozdni potok in vstrašil sem se, ko sem v hipu po njem razsodil, kako smo se oddaljili od lovišča in gradu. In še bolj sem se preplašil, ko sem videl, da je planil vanj jelen, za njim psi in da je že tudi kobila z gospo Heleno stala na bregu in odskakovala.

„Stojte, stojte!“ — sem zakričal. „Ali ne veste? Kobile ne spravite prek vode, pazite!“ —

„Mora!“ — je kriknila Helena, zavihtela bič in udarila kobilo z vso silo in jezo po mečicah in se še tisti hip zavihtela v zraku preko stare vrbe in pala ploskoma v rjavo in derečo vodo.

Skočil sem s konja in planil za njo.

Z nekakšnim do takrat še ne občutenim sovraštvom, ki pa ni imelo nikjer svojih ciljev, sem se boril z vrtinci, ki so me obračali zdaj na levo in zdaj na desno, z vejami, ki so ležale po strugi in in se mi zapletale med noge in s kalno vodo samo, ki mi je silila vsled teže moje premočene obleke v usta in nos. V dračju istega brega, kjer sem bil skočil v potok, sem dohitel in prijel gospo Heleno in jo spravil na kopno.

Zunaj je sedela na mokri travi, gledala me spočetka mirno, brezbrizno in široko odpirala pri tem oči, pozneje je postajal njen pogled medel, truden in skoro žalosten. Govorila ni nič.

Meni je bilo v prvi vrsti za konja. Jelen, psi, kobilica gospe Helene, vse se je bilo izgubilo nekam daleč v nevihto in dež. Svojega konja pa sem našel v bližnjem drevju, pripeljal ga bliže in hotel govoriti z gospo. Ali Helena se je opirala z rokami zadaj ob zemljo, povešala glavo na prsi, zapirala oči in dihala težko, kakor bi spala globoko spanje.

Premišljal sem, pa ni bilo drugega storiti. Previdno in počasi sem posadil spečo in zamamljeno gospodarico na konja, pazil, da mi ne pade, in se spravil s težavo še sam na svojega rjavca. Ali kam sedaj?

Konj je pričel prestopati kakor iz navade, sam sem objemal in držal z levico gospo Heleno, z desnico sem oprijemal ohlapno viseče vajeti in razmišljal. Grad je bil daleč, vsekakor predaleč. Konj bi bil pritekkel do njega komaj v treh urah. Kje bi bila blizu gorka izba, kje bi bila.

Ploha je bila ponehala, oblaki so se bili raztrgali in razvlekli ali mrak se je bil zgostil in se prelil v noč. Od drevja so padale kaplje, sicer je vladala tišina.

Spomnil sem se na gozdno kočo ogljarja Sivóryja. Konja sem obrnil v tisto smer in tako smo se premikali proti gozdu in po njem med dolgimi šibami obrobnega leščevja in dalje med drobnimi debli mladih bukev in gabrov in med bodečimi vejami, ki so jih molili v temo bori in smreke.

Nisem videl jaz, ni videl konj, tudi pota ni bilo nikjer blizu, zato smo prestopali počasi. Kmalu, ko se je odvlekel zadnji težki oblak in je pogledal po zemlji mesec, nam je bilo bolje. Umikali smo se lahko deblom in vejam in nadaljevali pot hitreje.

Takrat sem bil mlad, neoženjen, in ko sem pogledal speči gospe Heleni v lice, ki je bilo v mesečini belo in lepo kakor cvet

prve pomladanske cvetice, in ko sem se v hipni misli zavedal, da tiščim k sebi, da objemam s svojo levico njeno mlado in lepo telo, me je spreletelo nekaj gorkega in srečnega. Raztresel bi se bil sredi dogodka in sredi nevarnosti, skoro bi bil pridržal konja, da bi tako par hipov dalje objemal lepo gospo Heleno in gledal malo več časa v njeno belo lice.

Prijahali smo do Sivórjeve kočice in pred zaprtimi vežnimi vrati sem doklical gospodarja. Starec je bil, samcat, od strahu je križal roke in pomagal jemati graščakinjo s konja. V izbi je pregrnil svojo posteljo s svežimi platnenimi rjuhami, letal s kota v kot, ponujal zdravilno žganje, obetal skuhati rože, ki preprečijo vsak prehlad in vedno ponavljal: „Bog nas vari, Bog nas vari!“ —

Gospa Helena se je zbudila, ko sva jo hotela nesti v sobo. Gledala je enakomerno okoli sebe in izpraševala, kam sem jo zavedel. Popila je čašo vročega mleka, odložila obleko, ki jo je razobesil Sivór po veži okoli ognjišča, legla v posteljo in se še vedno zanimala za jelena. Na kobilo se je jezila: „Kdo bi si bil mislil, da je taka! Vode se boji strahopetka!“ — In kmalu nato se je že sama sebi smejala. „Kako me je stresla! Kar v krogu sem zletela s sedla naravnost v deročo vodo! In vi, haha, kaj ne, čop, za mano!“

Sivór je prinesel svetiljko in jo postavil na konec črne, stare mize. Izba je bila starinska, zakajena in skrajno preprosta. Strop je bil lesen, ali tudi morda tako črn od dima, da sem zamenjaval. Po stenah so visele slike svetnikov, ki so bili slikani na steklo in so se v svojih kričečih barvah čudno svetili. Vmes so se stezali rožni venci z debelimi jagodami in velikimi, neprimernimi križi. Pogled na gospo Heleno, ki je ležala na belem vzglavju in v svilnatih valovih svojih zlatih las, je spreminjal izbo in pohištvo v pravljico in sanje.

Jaz sem se bil v veži preoblekel v Sivórjevo nedeljsko obleko, ki je bila napravljena iz trdega domačega platna in mi je bila povsod pretesna. Ogljar je prinesel plahte in kožuh, jih razprostrl po klopi ob zeleni peči in mi odkazal tam ležišče in prenočišče. Na mizo je postavil posodo z mlekom in tik nje je položil še nenačet hlebec domačega kruha. Želel je lahko noč, zaprl vrata in hodil še dolgo po veži, predno se je umiril in zaspal.

Gospa Helena je bila menda preveč vznemirjena in zato ni zaspala. Pogovarjala se je z menoj, kakor bi bil njen vrstnik in prijatelj.

„Moj mož“ — je rekla — „kaj mislite, ali me išče?“

„Gotovo, gotovo!“ — sem ji pritrjeval, ležal vznak na plahtah ob peči in sklepal roke pod glavo.

„Kaj bi bil počel“ — se je zanimala gospa — „če bi bil videl prizor ob potoku?“ —

„Otrpnil bi bil od strahu visokorodni gospod!“ — sem ji odgovoril.

„Ali bi bil tudi skočil za mano, kakor ste vi storili?“ In zasmejala se je: „Haha! Čop! v vodo!“ —

Po hiši in zunaj nje je bilo vse tiho in mirno. Iz veže se je čulo včasih smrčanje Sivórijevo, ki je spal menda v kotu pod ognjiščem. Skozi majhna nezastrita okenca je sijal mesec in obseval rdečega svetnika, ki je visel nizko na steni in v mesečini žarel, kakor bi gorel.

„Gospod Filip!“ — je poklicala gospa Helena. „Ali veste, da jaz ne znam plavati?“ In za hip je zopet klicala: „Filip, Filip!“

„Zahtevajte samo, blagorodna!“ — sem se odzval in gospa je takoj dodala: „Stopite bliže!“

Vstal sem in se ustavil ob skrajnici njene postelje.

„Življenje ste mi rešili, ali mi ga niste?“ je vprašala.

„Moja dolžnost je bila!“ sem jo zagotovil.

„Kakšno plačilo zahtevate od mene?“ — je hotela vedeti.

„Nikakršnega!“ — sem ji po resnici povedal in pri pogledu nanjo sem se ves raztresel in vznemiril. Bilo je v tisti mesečini, kakor bi gledal živo pravljico.

„Vi ste tako dobri, Filip, krepki ste, močni, nič mehkužnosti ni v vas, nič gosposkega“ — je hvalila, kakor bi se rahlo šalila. „Pridite bliže!“ —

Storil sem tako in — kakor sem gotovo živ — glej! — njene bele in mehke roke so se ovile okoli mojega vrata, mojega obraza so se tiščale njene vroče ustne, njeno živahno srce je utripalo skoro po mojih prsih . . .

V silnem razkošju so utonile misli in besede, ki jih je šepetala gospa Helena: „Plačam te, plačam.“

* * *

Nekoč spomladi meseca maja je pravil to zgodbo stari Filip Jug, oskrbnik loškega gradu. Solnce je sijalo, tisoč rož je cvetelo po grajskem vrtu in divja trta je bila že okrasila vse grajske stene in strehe s svežim in bujnim zelenjem.

Starec je mežikal v solnce, vlekel dim iz pipe in zagotavljal: „Vsako življenje ima svojo lepoto, tudi črvičkovo, tudi črvičkovo! Tudi jaz imam svojo mladost . . . daleč za sabo . . . vidite . . .“

